

comediilor *Articolul 19, Situația nr. 4* și a multor altor piese într-un act mi-a oferit puțința de a-l cunoaște ca pe un scriitor pentru care comanda socială era un imperativ al propriei lui conștiințe.

Mărea bucurie a anilor lui din urmă a fost redarea scenică a personajului lui Dickens: Mickawber, din piesa *David Copperfield*, pe care l-a interpretat de aproape 300 de ori, cu aceeași însuflețire.

Nu voi uita niciodată emoția lui când — fiind pe stradă împreună — a auzit comentându-se: „Uite-l pe Mickawber!” — Ai observat — îmi spunea el cu emoția unui debutant — n-au spus Țăranu, au spus Mickawber...

Din păcate, despre această mare creație actoricească a lui, care a însemnat o adevărată redescoperire a talentului său, s-a vorbit prea puțin, aproape deloc. Cum s-a vorbit prea puțin, ori aproape deloc de bogata lui activitate scriitoricească.

Firește, faptul l-a mîhnit, dar nu l-a descurajat. „Nu-i nimic! Mergem înainte!” Pînă în clipa în care inima lui fulgerată a încetat să mai zvicnească, el a mers înainte, a jucat, a scris, a ajutat. Cu puține zile înainte de a cădea pentru a nu se mai ridica, Ionel Țăranu, tulburat și învăluit parcă de presentimente, l-a pregătit pe acela care avea să-i urmeze în rolul lui Mickawber, pe tinărul actor Păunescu. Și tot atunci a sfîrșit de scris ultima lui piesă, inspirată din furtunoasele evenimente trăite de poporul maghiar în toamna lui 1956 și care poartă răscolitorul titlu: *Marea călătorie*.

Ionel Țăranu a plecat și el într-o mare și ultimă călătorie. Dar cu plecarea lui, s-a stins oare zîmbetul lui Mickawber? Sufletele noastre înlăcrimate răspund cu hotărîre: Nu! Zîmbetul lui Mickawber, zîmbetul lui Țăranu nu se poate stinge! Ionel Țăranu trăiește și va trăi în gîndul și inima noastră, așa cum l-am cunoscut, așa cum a fost, un valoros actor, un scriitor autentic, un mare și bun prieten, un om, un om adevărat...

Ștefan TITA

Un dialog „subversiv”, reprezentat în preajma lui 1907

Era prea iarna lui 1906... În comuna Izvorul-de-Sus, din județul Argeș, învățătorii din cîteva sate s-au strîns — conform ordinelor — la ședința publică, lunară, a cercului lor cultural. Asista desigur și un grup de țărani, care — aduși, de obicei, anevoie la asemenea manifestații — au venit, probabil, de astă dată, mult mai bucuroși, știind că va fi și o serbare dată

de copii lor, la care se va vorbi pe șleaun și despre unele dureri ale țărănimii. Serbarea a început. Între alte producții, la un moment dat, doi elevi au început să spună cu mare haz un dialog intitulat *Din comunele noastre*, scris de învățătorul Gh. Țătaru, de la școala din comuna Izvorul-de-Sus. Tocmai cînd cei din sală se înveseleau mai copios, președintele cercului cultural, înspăimîntat de eventualele consecințe, întrerupe și suspendă brusc reprezentanța, declarînd dialogul ca „nefiind potrivit scopului cercului cultural”. Pasămite, dialogul conținea „tendințe subversive”, după cum va relata revizorul școlar în reclamația sa către Ministerul Instrucțiunii. (Vezi Arhivele Statului Buc., 1906, Fond. Min. Instr. Dir. I — Dosar nr. 819 și 318.) În ce constau aceste „tendințe subversive”? Răspunsul îl găsim în aceeași reclamație, amintită mai sus: în dialogul *Din comunele noastre* „se caută a se prezenta proprietarii mari de la țară și arendașii ca împilatori și spoliatori ai țărănimii”. Pristanda al lui Caragiale ar fi spus: „Curat subversiv!”...

Ce s-a întimplat însă? Chiar dacă reprezentanța elevilor a fost întreruptă (sau poate tocmai de aceea!), tot felul de zvonuri „în privința cuprinsului celui dialog” începură să circule prin județ. Prefectul, revizorul, ministerul s-au sezișat. S-a făcut o anchetă. Prefectul de Argeș s-a interesat personal de cercetările întreprinse. Ca rezultat al anchetei, revizorul școlar trimite ministerului un amplu raport, în care învățătorul Gh. Țătaru, din comuna Izvorul-de-Sus, este învinuit de două „crime” grozave: 1) „că a compus un astfel de dialog” și 2) „că a căutat să-l popularizeze prin memorizarea lui de către elevii săi”. Consecința? Învățătorul Gh. Țătaru a fost pedepsit disciplinar și i s-a reținut o anumită sumă din salariu! Ca să se lecuiască pe viitor să mai scrie, sub formă de dialog, lucruri „subversive” împotriva marilor proprietari funciari și a arendașilor!...

Deși cele două copii ale dialogului, anexate la dosare, nu par să fie complete și să reproducă fidel originalul (de altfel, nici chiar cele două copii nu corespund, în totul, una cu alta!), se poate totuși desprinde tendința realistă a autorului de a oglindi, în linii mari, conturul vieții întunecate a țăranilor din acea vreme. Deoarece autorul a vrut să scrie, însă, un dialog glumeț, prin care mai mult să sugereze aceste realități triste din lumea satelor decît să le spună direct, și-a ales drept eroi nu doi țărani, ci doi indivizi din tagma „funcționarimii” comunale de pe atunci.

Primul personaj, secretarul comunal, ca să-și ogoiască uritul, îl stârnește la vorbă pe Marin, om de serviciu la primărie, care nu uită, totuși, că e țăran și el și, ca atare, legat de grijile și nevoile țărănimii obidite.

Marin dă uneori răspunsuri „pe ocolite”, în genul lui Păcală, avînd, însă, mult tilc. Întrebat dacă știe cine e mai mare „peste lume, de o ține în rînduială”, Marin îl numește prompt pe *străjerul satului*, socotînd probabil că, în sat, străjerul era acela care trebuia să țină „rînduiala” țăranilor la muncile efectuate pentru proprietari și arendași! Răspunsul lui Marin îl face pe secretar să-i spună, imediat, batjocoritor: „Știi că o brodiși, măi poznașule!... Măi, dar tu ești tot cu degetul în gură!”. La care, Marin îi dă neîntîrziat replica: „Tot e bine, căci eu credeam că sint cu toată mina!”

Pentru a schimba vorba, secretarul îi propune să vorbească amîndoi „oleacă de politic”. Marin refuză categoric, apreciînd că așa-zisa politică era cu totul străină de nevoile țărănimii: „Ia las-o păcatelor, D-le sicritar, ce tot politică, politică!... Noi nu ne putem vedea de sărăcia noastră și D-ta îi dai zor cu politică”. Atunci, secretarul comunal îi pomenește de Cantacuzîno, care conducea, în anii aceia, guvernul conservator și avea „atîtea moși și așa de mari că numai una nu o poți ocoli călare în trei zile”. Marin își exprimă pe dată regretul că nu e pus mai mare peste o astfel de moșie pentru a deveni și el om!... Apoi, amintindu-și de învoielile agricole, Marin își dă cu părerea că, pe moșiele primului ministru al țării, n-or fi tot atît de grele ca pe la ei. Dar secretarul îi risipește repede această iluzie: „Ba învoielile sint mai... de zece ori...” (Să se remarcă curajul autorului de a ataca, pe față, chiar pe primul ministru al țării, unul din cei mai mari latifundiari.)

În continuare, autorul insistă asupra faptului că, deseori, logofeții de la curtea boierească înșală pe țărani în privința măsurătorii lotului dobîndit de ei în urma învoielilor agricole neomenoase, pe care, totuși, sint siliți să le primească fiindcă n-au încotro.

Partea finală a dialogului atacă problema comportării necinstite a autorităților față de țărani, pe care îi jecmănesc mereu.

Trimis de secretarul comunal în sat, ca să facă rost de ceva ouă și pui de găină pentru masa inspectorului comunal, care urma să sosească, Marin își arată nemulțumirea: „Unde să mai mă duc, D-le sicritar, că ieri am strîns 40 ouă pentru D-nu doctor, care ne-a instrunit copiii, și trei pui de găină... Și i-am strîns degeaba că

dînsul a mîncat la han și a plătit încă 2,75 lei, apoi a plecat p-aci încolo. Oule și puii au rămas la nevasta d-tale; mă duc să le cer Ioanii!”

Secretarul răspunde însă încurcat: „Ce să ceri, măi, că au fost toate clocite și doi pui de găină au scăpat și s-au dus dracului... Du-te mai repede, că așa încalcă pe mine de nu i-oî da de mincare!”

Deoarece Marin se lasă greu, secretarul, enervat, îi ordonă să plece neîntîrziat pentru a-i îndeplini porunca, sfătîindu-l totodată să nu cumva să amintească ceva inspectorului comunal despre acest lucru, „că, de nu — îl amenință el pe Marin — te mintui în amenzi!”.

Înainte de a pleca, Marin, plin de năduf, își exprimă nădejdea că această stare de lucruri va înceta cit de curînd: „Of! Of! Cum o să plățiți ortul popii și eu am să dau din leafa mea ca să vă pui la pomelnic, că stringeți ouă pentru D-voastră pe seama altora!”

Secretarul, furios, îi strigă: „Să nu vorbești mai mult...”. Dar Marin, fără să se intimideze, îi amintește un vechi și dureros adevăr pentru țărănimia din acel timp: „Numai atît: Că tot îi mai mari ne țin în putere!”

Păcat că nu ne-a rămas integral textul original! Dar, chiar în copiile utilizate mai sus pentru a reconstitui micul dialog „subversiv” despre viața țărănimii noastre, scris în februarie 1906, simți apropierea marelui uragan al revoltelor țărănești, care se va dezlănțui în anul următor!

I. CREMER

Anotimpul recoltelor

Arta teatrală rominească a intrat în anotimpul recoltelor: 5 ani de teatru al Tineretului; 5 ani de teatru permanent la Constanța; 10 ani de teatru secuiesc la Tg. Mureș — sărbătoriți cu solemnitate acum două luni. Înseamnă că scenele noastre tinere încep să aibă o istorie, un trecut, o tradiție, acolo unde odinioară abia licărea o idee, simburile unui vis.

La Tg. Mureș, ca aproape pretutindeni: un secol și jumătate s-au străduit localnicii să dobîndească o scenă a lor, un teatru stabil. Regimul democrat-popular l-a realizat într-un an. A fost expresia unei înțelepte politici naționale și a unei mature capacități de organizare a culturii. Locuitorii din Tg. Mureș — și cei din regiune — pot fi mîndri și mulțumiți: de 10 ani au un teatru care, astăzi, a ajuns să rivalizeze cu cele mai bune din țară, inclusiv cele de îndelungă tradiție.

Teatrul Secuiesc de Stat din Tg. Mureș și-a împlinit, pînă acum, cu cînte men-